

Inhoud

Woestijnkonijn – 9
Het gaat om uw stem, signore – 21
Het eiland van Padú – 31
Het wonder Willemstad – 47
Zeedrift – 63
De hand van Ana Cava – 85
De Turkse knoop – 121
Crusoe & Co – 137
Vijf minuten hoop – 167
Censuur – 177
Mijn ontmoeting met Yasser Arafat – 187
De zee van zuiver zand – 197
Het droomschip – 205
Verantwoording – 219

Woestijnkonijn

Hun namen ben ik vergeten, van hun gezichten herinner ik me alleen de grofste lijnen; vooral hun houding is me bijgebleven, na afloop van die wonderlijke maaltijd, en tijdens onze eerste ontmoeting, op het terras van het Omar Khayyam. Ik logeerde in dat hotel, een voormalig paleis van de afgezette koning Faroek, aan de oever van de Nijl. Het was niet erg duur, het was oud, somber, donker, stoffig, maar door die sfeer van vergane glorie was iets bewaard gebleven dat overal elders in de stad aan de moderne tijd was opgeofferd: rust. Aan de zijkant van het gebouw strekte zich een exotische tuin uit met een zwembad waar onder de parasols de plaatselijke demi-mondaines met eindeloos geduld elkaars nagels lakten; verderop, in de schaduw van het vroegere paleis, lag een terras dat behalve door de hotelgasten door vele goed geklede stedelingen werd bezocht die duidelijk meer naar een halfuurtje stilte verlangden dan naar koffie, want die smaakten beter in de talloze koffiehuisen in het centrum van de stad. Ze weken naar de tuin van het Omar Khayyam uit

om te bekomen van het spektakel dat Cairo hun dagelijks bood, dat van een permanente kermis met tienduizenden luid claxonnerende botsautootjes, bestuurd door vrijwel doof geworden taxichauffeurs.

De twee mannen die aan mijn tafeltje waren komen zitten bestelden drie kannetjes koffie. Hun durf verraste me. Westerlingen werden in die tijd niet gemeden, maar om de sympathisanten van het zionisme in het openbaar te verwennen, gold als het andere uiterste. Het was maart of april, in ieder geval was het in het voorjaar van 1974, enkele maanden nadat Egypte vanuit het zuiden en Syrië vanuit het noorden Israël hadden aangevallen, met een voor de Egyptische troepen even snelle als fatale ontknoping: als een stelletje landlopers waren ze uit de Sinäwoestijn verjaagd. Die vernedering was het land nog lang niet te boven. In Cairo bleef men angstig naar de lucht kijken, bang voor een nieuwe aanval. Rond de beelden en sarcofagen in het Egyptisch museum lagen zandzakken; voor sommige vitrines waren houten schotten gespijkerd en ik moest met mijn zakdoek het stof van het glas vegen om een glimp van Toetanchamon op te vangen. Voor het overige maakte de aanhoudende oorlogsdreiging mijn reis alleen maar plezieriger: de toeristen waren weggebleven, ik bezocht de piramiden, tempels en koningsgraven in het gezelschap van hooguit vier of vijf vreemdelingen en logeerde in vrijwel lege hotels.

De mannen informeerden of Egypte me beviel. Ze waren ongeveer zes jaar ouder dan ik, achter in de twintig; het gezicht van de langste man was hoekig en bleek, dat van zijn metgezel rond en donker, Nubisch bijna. Ze le-

ken absoluut niet op elkaar, toch waren ze broers. Het enige wat ze gemeen hadden was hun gemillimeterde haar, waardoor ik ze in eerste instantie voor militairen hield, voor officieren in burger.

Egypte. Ja, het beviel me, de treinreis langs de Nijl, Luxor, Karnak, maar het had me ook geschokt. Ik vertelde over de lynchpartij op de markt van Cairo, enkele dagen eerder. Een dief was op heterdaad betrapt, hij had weten te ontkomen; tien, twintig mannen waren achter hem aan gerend, op het plein voor de markt hadden ze hem te pakken gekregen en vlak voor mijn ogen was hij door een woedende menigte aan armen en benen in stukken getrokken. Op zijn middeleeuws gevierendeeld... ik vertelde erover alsof ik het weer zag gebeuren... de van pijn vertrokken mond, de bollende adamsappel, de zweetdruppels die zich met het bloed vermengden, de huid die scheurde, de spieren die als rafelige koorden knapten.

De mannen knikten, verbaasd over zoveel details, geeneerd door de heftigheid van mijn stem, en ik voelde ogenblikkelijk spijt. Het mocht dan een afschuwelijke ervaring zijn geweest, ik had bijvoorbeeld kunnen beginnen met me aan de broers voor te stellen. Dat deed ik als een soort excuus; ik noemde mijn naam, zei waar ik vandaan kwam, wat mijn beroep was, en zij grepen de gelegenheid aan om iets over zichzelf te vertellen. De langste man was petrochemisch ingenieur, zijn jongere broer bouwkundig ingenieur, ze woonden in Cairo maar lieten in het midden waar ze werkten. Ook over hun functie bleven ze vaag; de tijden waren moeilijk, de oorlog had diepe wonden geslagen; ik vermoedde dat ze door de oorlog

zonder werk waren komen te zitten en stelde geen vragen.

Bij het derde kannetje koffie vroegen ze of ik goed gegeten had in Egypte. Hoofdzakelijk hotelvoedsel, zei ik, continentaal met een oosters sausje, niet echt Egyptisch. Ze beloofden me de volgende avond mee te nemen naar het allerbeste restaurant van de hoofdstad, dat als specialiteit konijn serveerde, woestijnkonijn. Over de kosten hoefde ik me geen zorgen te maken, zij zouden trakteren. De uitnodiging overviel me een beetje, maar ik stemde toe.

*

Voor het geval ze zich aan de afspraak zouden houden, wat me hoogst onwaarschijnlijk leek, schoor ik me de volgende avond, trok een schoon overhemd aan en liep om zeven uur de trap van het hotel af. Halverwege die majestueuze trap hield ik de pas even in; ik zag de beide heren niet alleen bij de balie staan, ik zag ook dat ze ongerust waren: kennelijk hadden zij er evenmin op gerekend dat ik me aan de afspraak zou houden. Ze schudden me uitbundig de hand, beloofden me dat ik het lekkerste konijn van Cairo zou eten en lachten geheimzinnig. Ik kroop op de achterbank van hun Fiat 500 en moest over hun schouders leunen: met mijn één meter tachtig paste ik alleen dubbelgevouwen in het autootje.

We reden langs de Nijl. Bij de El Tahrierbrug sloegen we rechtsaf, in plaats van linksaf naar het centrum. Al snel reden we door de buitenwijken; de straten werden smal-

ler en donkerder. Ik vroeg naar de naam van het restaurant, ze gaven op hetzelfde moment antwoord en hoewel de g-klanken overheersten, hoorde ik donders goed dat de man achter het stuur een andere naam noemde dan zijn broer. Ze lachten weer, nog uitbundiger dan in de lounge van het hotel; ze spraken elkaar in hun landstaal toe. Ze klonken opgewonden. Twee keer linksaf, drie keer rechtsaf, nog een keer linksaf; ik gaf de moed op; de weg terug zou ik nooit alleen kunnen vinden. Het enige wat me echt ergerde was mijn naïviteit. Je in de nesten werken is tot daaraan toe, maar toch niet vanwege woestijnkonijn!

In een achterafstraatje reed de Fiat het trottoir op, tot vlak voor een donkere façade. We stapten uit. De ene man liep voor me, de andere achter me, als in een gangsterfilm. Een schaars verlichte hal, een schommelende lift; de ene man zei: 'Waar word je beter bediend dan thuis?', de andere man zei: 'Nergens.' En ze lachten weer.

Het idee dat ik in een muf optrekje met twee onbekenden zou moeten dineren stond me niet aan. Wat waren ze van plan? Ze zagen er beschaafd uit maar dat zegt weinig in een land waar iedere man die honderd piaster méér verdient dan de gemiddelde schoenpoetser een wit overhemd met korte mouwen draagt, een katoenen broek, en 's avonds, wanneer het niet al te heet is, een jasje. En trouwens, Frank Costello en Bugsy Siegel zagen er ook beschaafd uit.

Het feestgedruis achter de voordeur vormde een te snelle overgang. Mijn oren wenden er even langzaam aan als mijn ogen aan het schelle licht in de gang; we liepen langs de keuken, in een flits zag ik een brede aanrecht, hopen

deeg, schotels vol gehakte groenten, en vier, vijf, zes vrouwen die luid en nerveus tegen elkaar praatten, meel van hun schort klopten, messen slepen, alsof ze de laatste voorbereidingen troffen voor een bruiloftsmaal. De gang kwam uit in de eetkamer, aan het einde van een zeker vier meter lange tafel begon de salon. Bij het raam trok een oude man zich moeizaam overeind uit een met een wit laken overdekte crapaud.

Zijn zilvergrijze haren plakten in dunne verticale strepen aan zijn hoofdhaar vast, de donkerbruine vlekken op zijn slapen waren groot als centen en zijn wangen hadden de bleke tint van iemand die zelden meer buiten komt. Met de waardigheid van een kalief schudde hij me de hand en zei: 'Mijn zoons hebben me over u verteld, ik beschouw het als een grote eer dat u vanavond mijn gast wilt zijn. Hopelijk bent u het Frans enigszins meester, ik spreek het beter dan het Engels, in mijn studententijd leerde je Frans.' Ik zei hem dat ik in Bordeaux had gestudeerd en hij kraaide: 'Voortreffelijk, voortreffelijk.' Wijzend naar de stoel naast de zijne vervolgde hij: 'Gaat u daar zitten, het is de beste stoel, maar voor u het zich gemakkelijk maakt, stel ik u aan mijn schoondochters voor.' Twee vrouwen traden naar voren, vouwden de handen en bogen het hoofd. 'Zij hebben mij zes kleinkinderen geschonken en ook de kinderen wil ik graag aan u voorstellen.' Drie jongens en drie meisjes schoven aarzelend voor de vrouwen. 'U kunt al die namen natuurlijk niet onthouden, ik zal ze vanavond nog wel een paar keer voor u herhalen; ik ben gezegend met een grote familie, maar voor een vreemdeling zal het verwarrend zijn, al die na-

men en gezichten. Om het u nog lastiger te maken zal ik nu de namen noemen van de vrouwen die zo goed wilden zijn om vanavond voor ons te koken.' De dienststers bleven bij de deur staan, dicht naast elkaar, en bogen om de beurt het hoofd toen de oude man hun namen afriep. 'U ziet het, het oosten zit vol rituelen, maar laten we nu snel gaan zitten; u moet het ons niet kwalijk nemen, ons geloof verbiedt ons het nuttigen van sterkedrank, maar voor u hebben we bier en wijn gekocht, waar heeft u trek in?'

Door het bier kwam ik langzaam over mijn schaamte heen. Ik had een gangsterfilm bedacht – als ik de kans had gekregen was ik er beneden op straat vandoor gegaan – terwijl op de zesde verdieping van een flat zes vrouwen voor me aan het koken waren. Ik dankte het zeker niet aan mijn grootmoedigheid dat ik naast een man mocht zitten die me al snel duidelijk maakte dat hij in de beginjaren van de republiek een van de naaste medewerkers van president Gamal Abdel Nasser was geweest.

Als negen van de tien vertrouwelingen was hij bij de leider in ongenade gevallen, na zijn ontslag was hij weer als advocaat gaan werken, zijn vroegere beroep. Op de plotselinge dood van Nasser was zijn rehabilitatie gevolgd, hij was tot lid van de Hoge Raad benoemd. Vorig jaar was hij met pensioen gegaan, nu legde hij zich toe op een ander metier, dat van grootvader, en met die ongehoorzame kinderen van tegenwoordig was dat ongeveer even moeilijk als de onverzoenlijke Gamal Abdel Nasser dienen.

Zijn zoons glimlachten vermoeid.

We gingen aan tafel. Ik moest links van hem komen zitten, zijn zoons namen recht tegenover me plaats en hele-

maal aan het andere eind van de reusachtige tafel schoven drie jongetjes aan. Hun grootvader gaf opdrachten. ‘Vertel mijnheer hoe oud je bent.’ ‘Vertel mijnheer in welke klas je zit.’ ‘Vertel mijnheer de naam van je school.’ Aan die internationale school dankten ze hun onberispelijke Frans en Engels. De meisjes kreeg ik niet meer te zien.

De dienstbodes droegen de gerechten aan, de schoondochters stelden zich achter de disgenoten op om te bedienen, dat wil zeggen, de ene ging achter haar schoonvader staan en de andere achter mij. Zij namen de gerechten van de dienbladen, zij schikten de messen en de vorken, zij sneden het vlees. Zodra ik een paar happen had gegeten, informeerde de oude man hoe het smaakte; na mijn compliment werd de schotel onmiddellijk weggehaald en kwam er een volgende voor in de plaats. Veertien, vijftien gerechten gingen zo aan mij voorbij, ik kon ze proeven maar kreeg er nooit meer dan drie, vier happen van te eten. De geuren en smaken voerden me terug naar boeken als *Oostersch Leven* en *Verdwijnend Arabië* uit de bibliotheek van mijn vader, de plek waar de meeste van mijn reizen zijn begonnen.

Als laatste gerecht werd het woestijnkonijn opgediend. Alleen door veel wijn te drinken, kruidige rode wijn uit Algerije die hongerig maakte, slaagde ik erin nog een paar plakjes van de bout naar binnen te krijgen. ‘En?’ vroegen de broers, terwijl ik het saffraan van mijn lippen likte. Het was de eerste keer dat zij hun stem lieten horen. ‘Drie sterren in de Michelin.’ Bang dat dat te westers zou klinken, voegde ik er haastig aan toe: ‘Het beste restaurant van Cairo.’ Het eerste compliment sloeg beter aan.

De vrouwen serveerden koffie in de salon en trokken zich in de keuken terug. Het gesprek kwam op de oorlog. Tijdens de maaltijd had de oude man er al verscheidene malen toespelingen op gemaakt: de oorlog had niet voorkomen kunnen worden, in 1967 was Egypte door Israël vernederd, de wraak had niet kunnen uitblijven. De overmacht was te groot geweest, maar Egypte had tenminste laten zien dat het niet altijd lijdzaam afwachtte. Egypte had gevochten, dapper gevochten.

Hij presenteerde me een sigaar en prees zich gelukkig dat zijn beide zoons aan de oorlog hadden deelgenomen. In 1967 waren ze alleen gemobiliseerd geweest, nu hadden ze in de voorste gelederen gestreden. Hij kon er begrip voor opbrengen dat ze vol ongeduld op de algehele demobilisatie wachtten, zodat ze weer aan de slag konden als ingenieur, maar de toekomst van hun land ging boven hun eigen toekomst. De zoons knikten met zoveel verveling in de ogen dat ik er bijna om moest lachen. De oude man legde zijn gevouwen handen op zijn buik. Hij vocht tegen de slaap.

Ik had het warm gekregen van het overvloedige maal en de wijn. De mannen hadden dat algauw in de gaten. Ze vroegen of ik misschien even wilde afkoelen op het balkon. Toen hun vader ingedommeld was, deden ze voorzichtig de deuren open. We slopen naar buiten.

Ze kwamen dicht naast me staan. Ik rook hun aftershave en hoorde hun ademhaling. Opnieuw werd ik achterdochtig. Was hun woestijnkonijn toch niet helemaal zonder bijbedoelingen geweest?

De langste man sloeg zijn arm om mijn schouder, druk-

te me liefdevol tegen zich aan en maakte een gebaar naar de salon: hij moest fluisteren. Een zweetdruppel viel van zijn kin, zijn oogleden trilden. Ik meende nog even dat hij geil werd. Maar hij hijgde uit angst. 'U leest veel kranten,' zei hij. 'U bent goed geïnformeerd, u weet wat wij niet weten.' Zijn jongere broer bracht zijn gezicht nu ook vlak bij het mijne. 'Hoe staan de vredeskansen ervoor?'

'Vrede?'

'Ja, we willen weer aan het werk, we willen een eigen huis en een eigen auto. We hebben de oorlog gezien, we zijn ervan geschrokken, zoals u van die lynchpartij. Een eigen huis willen we, een eigen auto, een mooie, niet dat ouwe Fiatje van onze vader. Vertel ons over de geheime vredesonderhandelingen. Verlopen die voorspoedig? Zijn we binnenkort van de oorlog af?'

Ze waren gewone mannen. Gewone vaders, gewone ingenieurs die hun diploma's te gelde wilden maken. Het enige waarover ze met me wilden praten was de kans op vrede.

Ik vertelde wat ik uit de kranten wist. Een halfuur lang. Drie kwartier. Toen maakte een vertoornde stem een einde aan ons gesprek: de vader was wakker geworden.

Hij riep ons binnen.

*

'Ik ben misschien wel oud,' zei hij, 'maar ik ben niet doof. Ik was er al op tegen dat jullie deze man zouden uitnodigen, en jullie weten waarom.'

Van het ene op het andere moment knikten de mannen

weer als kleine jongens. Ook toen hun vader met een beschuldigende vinger naar hen wees: 'Jullie zijn lafaards en ik weet het nu absoluut zeker: jullie hebben je op het slagveld als lafaards gedragen. Breng deze meneer naar huis.'

Ik wilde iets zeggen, maar hij keek me met evenveel misprijzen aan als zijn zoons. Bij het afscheid gaf hij me geen hand.

Zijn oudste zoon reed me naar het Omar Khayyam terug. Ook hij gaf me geen hand toen hij me bij het hotel afzette. Hij zei alleen: 'We hadden gehoopt dat u onze vader had kunnen overtuigen.'

'Waarvan?'

'Dat vrede het beste is voor ons land. U had indruk op hem kunnen maken, u had met argumenten kunnen komen die wij niet kennen.'

'Dus ik heb u teleurgesteld.'

'Ja.'

Ik liep de trap van het Omar Khayyam op. Die trap herinner ik me nog goed. Een lange trap, een erg lange trap. Zoals ik me ook de blik herinner die ik in de spiegel van mijn hotelkamer wierp. Ik zag dat mijn lippen geel waren van de saffraan, diepgeel, alsof ik in het zand van de woestijn had gebeten.